

Chris Jones*

Maart is [Menseregtemaand](#) in Suid-Afrika, met Menseregtedag wat op 21 Maart gevier word. Dit is 'n belangrike tyd op ons nasionale kalender, want dit herinner ons aan al die opofferings wat gemaak is in die stryd om demokrasie. Vanjaar se vieringe gaan besonder spesiaal wees, aangesien dit saamval met die 30ste herdenking van ons swaar gewonne demokrasie. Die tema vir 2024, wat (gedeeltelik) in hierdie artikel gedek sal word, is “Drie dekades van respek vir en bevordering van menseregte”.

Baie mense is met goeie rede teleurgesteld in die ANC-regering, maar dit sal onregverdig en onbillik wees om nie die beduidende prestasies en vordering met betrekking tot menseregte in ons land oor die afgelope 30 jaar te erken nie. Dit is nie net deur die regering bereik nie, maar ook deur [individue en burgerlike organisasies en bewegings](#).

Sommige menseregteprestasies

Daar is natuurlik baie ruimte vir verbetering wat die verwesenliking van menseregte in ons land betref, maar dink vir 'n oomblik aan hoe Suid-Afrikaanse universiteite byvoorbeeld sedert 1994 hul deure vir baie swart en bruin studente oopgemaak het om toegang tot tersiêre onderrig van gehalte en finansiering (deur die Nasionale Finansiële Hulpskema vir Studente - NSFAS) te bekom. Die interaksie van studente oor ras- en klasverskille heen op ons kampusse vertel die verhaal van suksesvolle transformasie.

Suid-Afrika het nie net noemenswaardige vordering gemaak met die uitbreiding van toegang tot dienste soos onderwys nie, maar ook tot behuising, water en elektrisiteit, om net 'n paar te noem. Die staat se eie rekords toon dat hy sedert 1994 [5 miljoen baksteenhuise gebou of gedienste erwe verskaf het](#). Ten spyte hiervan het talle swart Suid-Afrikaners steeds nie toegang tot veilige behuising met sanitêre geriewe nie.

Huishoudings met toegang tot skoon water het van [67% in 1993 tot 'n geraamde 85% in 2015 en 96% in 2018](#) toegeneem. Die persentasie huise met betroubare en veilige watervoorsieningdienste – dit wil sê dié met toegang tot skoon waterbronne naby – het egter in 2018 met 64% gedaal.

Volgens die Oktober 1995-huishoudelike peiling het [63,5% van huishoudings destyds toegang tot elektrisiteit gehad](#), terwyl Statistieke Suid-Afrika (Stats SA) raam dat [89,6% van huise in 2022 aan die elektrisiteitsnetwerk gekoppel was](#).

Burgerlike en politieke regte bly van Suid-Afrika se sterkpunte, maar die hoë misdaadkoerse in die ANC en gewelddadige aanvalle, insluitend talle moorde, deur ANC-faksies, bring ons demokrasie ernstig in die gedrang. Eerder as om op die howe en ander demokratiese instellings staat te maak om geskille op te los, word [geweld](#) in die konteks van korrupte staatskaping gebruik, asook pogings deur elites om bronne van rykdom te monopoliseer.

Bykomende sterkpunte is ons prysenswaardige en progressiewe Grondwet met sy Handves van Regte, asook die onafhanklikheid van ons regbank. Dit moet tot elke prys gekoester en beskerm word.

Handves van Verantwoordelikhede

Maar die een prestasie wat, sover ek weet, nie genoeg beklemtoon word nie, is die Handves van Verantwoordelikhede wat deur die Departement van Basiese Onderwys en Lead SA saamgestel is en in die [Nasionale Ontwikkelingsplan vir 2030](#) (NOP) ingesluit is.

Dié Handves moedig veral jongmense aan om die oproep tot verantwoordelikheid te aanvaar wat gepaard gaan met die regte en vryhede wat in ons Grondwet verskans is. Dit beklemtoon ons verantwoordelikheid om die reg op gelykheid; menswaardigheid; lewe; gesins- of ouerlike sorg; onderwys; werk; vryheid en veiligheid; persoonlike eiendom; vryheid van godsdiens, oortuiging en mening; 'n lewe in 'n veilige omgewing; burgerskap; asook vryheid van uitdrukking te verseker.

Hierdie verantwoordelikhede beteken dat ons:

- elke mens gelyk en regverdig behandel, asook met eerbied, respek en waardigheid, en dat ons nie teen ander diskrimineer nie.
- die heiligheid van menselewe handhaaf en ons eie lewe en dié van ander beskerm en verdedig.
- ons ouers en gesin eer, respekteer en help.
- gereeld skool bywoon, om te leer en hard te werk, saam te werk en onderwysers en medeleerders te respekteer.
- hard werk en ons bes doen in alles wat ons aanpak.
- konflikte op 'n vreedsame wyse oplos en nie ons toevlug tot afknouery neem nie.
- nie enigiets wat nie aan ons behoort sonder toestemming vat nie, en mildelik gee wanneer ons kan.
- die oortuigings, insluitend godsdienslike oortuigings, en opinies van ander respekteer.
- ons natuurlike omgewing bewaar, diere- en plantlewe beskerm en besoedeling en rommelstrooiing verhinder.
- die wette van ons land gehoorsaam, verseker dat ander dit ook doen, en op elke moontlike manier bydra om van Suid-Afrika 'n wonderlike land te maak.
- nie leuens versprei nie, om te verseker dat ander nie beledig word of hul gevoelens seergemaak word nie.

Hierdie Handves is ontwikkel om jongmense se houding en gedrag te verander, maar die regering moet die veldtog uitbrei om volwassenes ook in te sluit. Die NOP se doelwit is immers om trotse burgers van alle Suid-Afrikaners te maak, sodat ons die nierassige waardes en regte wat in ons Grondwet verskans is, kan uitleef.

Om hierdie grondwetlike waardes en regte te bewerkstellig, sal ons sterk op die rol van die gesin en die media moet fokus, asook gelyke geleenthede, insluiting en regstelling moet bevorder. Soos George Packer [redeneer](#): "Inequality hardens society into a class system, imprisoning people in the circumstances of their birth. Inequality corrodes trust among fellow citizens, making it seem as if the game is rigged."

Op Menseregtedag behoort ons ook te dink aan die voortgesette transformasie van eienaarskap van die ekonomie en om vry van diskriminasie te leef om 'n nieseksistiese en nierassige samelewing te help skep waar almal gelyk voor die reg is.

Die bevordering van sosiale kohesie regoor die samelewing, die aanmoediging van aktiewe burgerskap, asook waardegebaseerde en inspirerende leierskap en die bevordering van 'n maatskaplike kompak moet prioriteit geniet. Laasgenoemde sal Suid-Afrikaners in staat stel om na 'n hoër ontwikkelingstrajek te mik.

Dit is die enigste manier waarop ons land 'n nuwe identiteit kan aanneem wat op die Grondwet en die Handves van Regte gegrond is. 'n Identiteit wat ons sal saambind soos wat ons na 'n gedeelde toekoms beweeg waar ons meer bewus sal wees van die dinge wat ons in gemeen het as van ons verskille.

*Dr Chris Jones is Hoof van die Eenheid vir Morele Leierskap aan die Universiteit Stellenbosch.